

सोभरिः काण्वः। अश्विनौ। १ - ६ प्रगाथ= (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), ७ बृहती, ८ अनुष्टुप्, ११ ककुप्, १२ मध्येज्योतिः, प्रगाथः = (९, १३, १५, १७ ककुप्, १०, १४, १६, १८ सतोबृहती) ।

ओ त्यमह् आ रथमद्या दंसिष्ठमृतये।

यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी आ सूर्यायै तस्थथुः ॥ ८.०२२.०१

यम्। अश्विना- प्राणेशनशक्तिभूतौ। सुहवा- शोभनाह्वानौ। रुद्रवर्तनी- रुद्रमार्गगौ। सूर्यायै- उषसे। आ तस्थथुः- आश्रयथः। अद्य- इदानीम्। ऊतये- वृद्धये। दंसिष्ठम्- दर्शनीयम्। त्यम्- तम्। रथम्- ऋताख्यं रथम्। आ अह्वे- आह्वये। अश्विनौ श्वासप्रश्वासस्थप्राणवशीकरणपूरकरेचकदेवते। उषा ज्ञानोदयदेवता समाधिदेवता। कुम्भकाधिदेवता ॥१॥

पूर्वायुषं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम्।

सचनावन्तं सुमतिभिः सोभरे विद्वेषसमनेहसम् ॥ ८.०२२.०२

पूर्वायुषम्- पूर्वपोषकम्। सुहवम्- शोभनाह्वानम्। पुरुस्पृहम्- बहुभिः स्पृहणीयम्। भुज्युम्- पालकम्। वाजेषु- बलेषु। पूर्व्यम्- प्राचीनम्। सचनावन्तम्- सम्भजनवन्तम्। सुमतिभिः- शोभनमतिभिः। सोभरे। विद्वेषसम्- द्वेषरहितम्। अनेहसम्- अपापं रथमाह्वये ॥२॥

इह त्या पुरुभूतमा देवा नमोभिः अश्विना।

अर्वाचीना स्ववसे करामहे गन्तारा दाशुषौ गृहम् ॥ ८.०२२.०३

इह- अत्र। त्या- तौ। दाशुषः- दातुः। गृहम्- सद्ग। गन्तारा- गच्छन्तौ। पुरुभूतमा- प्रभूतौ। देवा- देवौ। अश्विना- अश्विनौ। नमोभिः- वन्दनैः। अर्वाचीना- अस्मदभिमुखौ। स्ववसे- शोभनरक्षायै। करामहे- कुर्मः ॥३॥

युवो रथस्य परि चक्रमीयत ईर्मान्यद्वाभिषण्यति।

अस्माँ अच्छा सुमतिर्वी शुभस्पती आ धेनुरिव धावतु ॥ ८.०२२.०४

युवोः- युवयोः। रथस्य- ऋताख्यरथस्य। चक्रम्। परि ईयते- द्यां परिगच्छति। अन्यत्। ईर्मा- प्रेरकौ। वाम्- युवाम्। इषण्यति- अभिगच्छति। शुभस्पती- शोभनपालकौ। अस्मान्- नः। अच्छा- अभिलक्ष्य। वाम्- युवयोः। सुमतिः- शोभनमतिः। धेनुः- गौर्वत्सम्। इव। आ धावतु ॥४॥

रथो यो वां त्रिवन्धुरो हिरण्याभीशुरश्विना।

परि द्यावापृथिवी भूषति श्रुतस्तेन नासत्या गतम् ॥ ८.०२२.०५

यः। वाम्- युवयोः। रथः। श्रुतः- प्रसिद्धः। त्रिवन्धुरः। हिरण्याभीशुः- सुवर्णाभीशुः। अश्विना- अश्विनौ। द्यावापृथिवी- द्यावापृथिव्यौ। परि भूषति- मण्डयति। तेन। नासत्या- सत्यस्वरूपौ। आ गतम्- आगच्छतम् ॥५॥

दशस्यन्ता मनवे पूर्व्यं दिवि यवं वृकेण कर्षथः।

ता वामद्य सुमतिभिः शुभस्पती अश्विना प्र स्तुवीमहि ॥ ८.०२२.०६

दिवि- द्युलोकस्थमुदकम्। पूर्व्यं- पुराणम्। मनवे- मनुष्याय। दशस्यन्ता- यच्छन्तौ। यवम्- धान्यम्। वृकेण- लाङ्गलेन। कर्षथः। वृको लाङ्गलं भवति विकर्तनादिति यास्कः। ता- तौ। अद्य- इदानीम्। सुमतिभिः। शुभस्पती- शोभनपालकौ। अश्विना- अश्विनौ। वाम्- युवाम्। प्र- प्रकर्षेण। स्तुवीमहि- स्तुमः ॥६॥

उप नो वाजिनीवसू यातमृतस्य पथिभिः।

येभिस्तृक्षिं वृषणा त्रासदस्यवं महे क्षत्राय जिन्वथः ॥ ८.०२२.०७

वाजिनीवसू- हे सम्पद्युक्तौ। ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। पथिभिः- मार्गैः। नः- अस्मान्। उप यातम्- आगच्छतम्। येभिः- यैः। वृषणा- वर्षकौ। तृक्षिम्- गतिशीलम्। तृक्ष इत्याम्। इत्यां

गतौ । इति शब्दकल्पद्रुमे । त्रासदस्यम्- स्तेनबाधकम् । महे- महते । क्षत्राय । जिन्वथः-
प्रीणयथः ॥७॥

अयं वामद्रिभिः सुतः सोमो नरा वृषण्वसू ।

आ यातं सोमपीतये पिबतं दाशुषो गृहे ॥ ८.०२२.०८

अयम्- एषः । वाम्- युवयोः । अद्रिभिः- पाषाणैः स्थैर्यप्रतीकैः । सुतः- निष्पन्नः । सोमः- रसः ।
नरा- नेतारौ । वृषण्वसू- वर्षकधनौ । सोमपीतये- रसानुभूतये । आ यातम्- आगच्छतम् । दाशुषः-
दातुः । गृहे- सद्गानि । पिबतम्- अनुभवतम् ॥८॥

आ हि रुहतमश्विना रथे कोशे हिरण्यये वृषण्वसू युञ्जाथां पीवरीरिषः ॥ ८.०२२.०९

वृषण्वसू- वर्षकधनौ । अश्विना- हे अश्विनौ । हिरण्यये- सुवर्णे । कोशे । रथे । आ रुहतम् ।
पीवरीः- पुष्टाः । इषः- सदेष्टाः । युञ्जाथाम्- योजयतम् ॥९॥

याभिः पक्थमवथो याभिरघ्निगुं याभिर्बभ्रुं विजोषसम् ।

ताभिर्नो मक्षू तूयमश्विना गतं भिषज्यतं यदातुरम् ॥ ८.०२२.१०

याभिः । पक्थम्- पक्वम् । अवथः- अपालयतम् । अघ्निगुम्- अप्रतिगतम् । बभ्रुम्- प्राणाश्वम् ।
विजोषसम्- विशेषेण प्रीणयन्तम् । अवथः । ताभिरूतिभिः । नः- अस्मान् । मक्षु- क्षिप्रम् । तूयम्-
तूर्णम् । अत्यन्तशीघ्रमिति प्रदर्शनाय पुनरुक्तिः । क्षत्रं क्षत्रं वैश्रवण इति यथा । सितशुक्लदंष्ट्रमिति वा
यथा । अश्विना- हे अश्विनौ । आ गतम्- आगच्छतम् । आतुरम्- व्याधिस्थम् । भिषज्यतम्-
भैषज्यं कुरुतम् ॥१०॥

यदघ्निगावो अघ्निगू इदा चिदहो अश्विना हवामहे वयं गीर्भिर्विपन्यवः ॥ ८.०२२.११

अघ्निगावः- अप्रतिगताः । विपन्यवः- स्तोतारः । वयम् । अघ्निगू- अप्रतिगतौ । अश्विना । अहः
इदा- दिवसस्य इदानीमेव । गीर्भिः- वाग्भिः । हवामहे- आह्वयामः ॥११॥

ताभिरा यातं वृषणोप मे हव विश्वप्सु विश्ववार्यम्।

इषा मंहिष्ठा पुरुभूतमा नरा याभिः क्रिवि वावृधुस्ताभिरा गतम् ॥ ८.०२२.१२

वृषणा- वर्षकौ । मे- मम । विश्वप्सु- विश्वरूपम् । विश्ववार्य- विश्ववरणीयम् । हवम्- आह्वानम् ।

उप यातम्- आगच्छतम् । ताभिः । आयातम्- आगच्छतम् । याभिः । क्रिविम्- कूपस्थं बन्धस्थम् ।

वावृधुः- अवर्धयन् । ताभिः । पुरुभूतमा- प्रभूतौ । नरा- नेतारौ । मंहिष्ठा- दातारौ । इषा- मनीषणौ ।

आ गतम्- आगच्छतम् ॥१२॥

ताविदा चिदहानां तावश्विना वन्दमान उप ब्रुवे।ता उ नमोभिरीमहे ॥ ८.०२२.१३

अश्विना- अश्विनौ । तौ । अहानाम्- दिवसेषु । इदा- इदानीमेव । वन्दमानः- स्तुवन् । उप ब्रुवे-

वदामि । तौ । नमोभिः- नमस्कारैः । ईमहे- याचामहे ॥१३॥

ताविदोषा ता उषसि शुभस्पती ता यामन्नुद्रवर्तनी।

मा नो मर्ताय रिपवे वाजिनीवसू परो रुद्रावति ख्यतम् ॥ ८.०२२.१४

रुद्रौ- द्रवन्तौ । वाजिनीवसू- सम्पद्युक्तौ । ता- तौ । इत्- एव । दोषा- निशि । उषसि । शुभस्पती-

शोभनपालकौ । यामन्- मार्गे । रुद्रवर्तनी- रुद्रगती । नः- अस्मान् । रिपवे- शत्रवे । मर्ताय-

मर्त्याय । मा । परः- परस्तात् । अति ख्यतम्- ब्रूतम् ॥१४॥

आ सुगम्याय सुगम्यं प्राता रथेनाश्विना वा सक्षणी।हुवे पितेव सोभरी ॥ ८.०२२.१५

सुगम्याय- सुखार्हाय । सुगम्यम्- सुखम् । सक्षणी- सेवनीयशीलौ । अश्विना । प्रातः । रथेन । आ-

आगच्छतम् । सोभरी- शोभनभरणशीलोऽहम् । पितेव- जनक इव । हुवे- आह्वये ॥१५॥

मनोजवसा वृषणा मदच्युता मक्षुंगमाभिरूतिभिः।

आरात्ताच्चिद्धूतमस्मे अवसे पूर्वीभिः पुरुभोजसा ॥ ८.०२२.१६

मनोजवसा- मनोवेगौ । वृषणा- वर्षकौ । मदच्युता- रसस्त्रावकौ । पुरुभोजसा- बहुभोगौ ।
मक्षुंगमाभिः- शीघ्राभिः । पूर्वीभिः- पुराणीभिः । ऊतिभिः- रक्षाभिः । अस्मे- अस्मभ्यम् । अवसे-
रक्षायै । आरात्तत्- अन्तिके । चित्- एव । भूतम्- भवतम् ॥१६॥

आ नो अश्वावदश्विना वर्तिर्यासिष्टं मधुपातमा नरा । गोमदस्त्रा हिरण्यवत् ॥ ८.०२२.१७

अश्विना- अश्विनौ । मधुपातमा- रसानुभवकरौ । नरा- नेतारौ । दस्त्रा- दर्शनीयौ । गोमत्-
धेनुयुक्तम् । हिरण्यवत्- सुवर्णयुक्तम् । अश्वावत्- तुरगोपेतम् । वर्तिः- सद्यः । नः- अस्मभ्यम् । आ
यासिष्टम्- दत्तम् ॥१७॥

सुप्रावर्गं सुवीर्यं सुष्ठु वार्यमनाधृष्टं रक्षस्विना ।

अस्मिन्ना वामाया न वाजिनीवसू विश्वा वामानि धीमहि ॥ ८.०२२.१८

सुप्रावर्गम्- शोभनदानम् । सुवीर्यं- शोभनवीर्यसम्पन्नम् । सुष्ठु । वार्यं- श्रेष्ठम् । रक्षस्विना- रक्षोभिः ।
अनाधृष्टम्- अनाधृष्यम् । अश्विभ्यां लभेमहि । वाजिनीवसू- हे सम्पत्कुमारौ । अस्मिन्- एतस्मिन् ।
वाम्- युवयोः । आयाने- आगमने । विश्वा- सर्वाणि । वामानि- कल्याणानि । धीमहि-
ध्यायामः ॥१८॥